

УДК 355.018:[470:477]

DOI: https://doi.org/10.31521/modecon.V41(2023)-14

Ратушняк С. О., ад'юнкт Національного університету оборони України

ORCID: 0000-0002-9008-1064

e-mail: ratushniak-fin@i.ua

Луцик Ю. О., кандидат економічних наук, доцент, начальник кафедри економіки та фінансового забезпечення інституту логістики та підтримки військ (сил) Національного університету оборони України

ORCID: 0000-0002-1486-2336

e-mail: Julia.Lutsik@gmail.com

Череватий Т. В., кандидат військових наук, доцент кафедри економіки та фінансового забезпечення інституту логістики та підтримки військ (сил) Національного університету оборони України

ORCID: 0000-0003-0866-295X

e-mail: cherevatiy_taras@ukr.net

Аналіз змін у підходах щодо формування та розподілу бюджетних видатків на потреби Міністерства оборони України під час дії воєнного стану

Анотація. У статті проведений аналіз змін у підходах до формування та розподілу бюджетних видатків для потреб сил оборони України під час дії воєнного стану та в умовах російсько-української війни.

Доведено, що умови воєнного часу потребували негайного та суттєвого збільшення витрат на потреби Збройних Сил України і, більш того, пошуку додаткових джерел наповнення державного бюджету, тобто – змін у бюджетній політиці держави. Детально проаналізовані зміни у пріоритетах відповідних бюджетних програм, констатовані проблеми військово-політичного керівництва при виконанні бюджетних програм та прийнятті управлінських рішень.

Доведено, що отриманий практичний досвід у зміні підходів до забезпечення потреб сил оборони фінансовим ресурсом під час правового режиму воєнного стану буде корисним і сприятиме удосконаленню організації формування та розподілу видатків на оборону України в умовах обмеженості фінансових ресурсів та прийняттю обґрунтованих управлінських рішень.

Ключові слова: державний бюджет; резервний фонд; бюджет Міністерства оборони України; бюджетні програми; видатки; правовий режим воєнного стану в Україні.

Ratushnyak Serhiy, adjunct of the National University of Defense of Ukraine, Kyiv

Lutsyk Yuliia, Candidate of Economics sciences, associate professor, head of the Department of Economics and Financial Support of the Institute of Logistics and Support of Troops (Forces) of the National Defense University of Ukraine, Ukraine

Cherevatyi Taras, Candidate of Military Sciences, Associate Professor of the Department of Economics and Financial Support of the Institute of Logistics and Support of Troops (Forces) of the National Defense University of Ukraine

Analysis of Changes in Approaches to the Formation and Distribution of Budget Expenditures for the Needs of the Ministry of Defense of Ukraine During Martial Law

Abstract. Introduction. The article analyzes changes in approaches to formation and distribution of budget expenditures for the needs of the Armed Forces of Ukraine during the martial law and in the conditions of the Russian-Ukrainian war.

It is shown that the war conditions required an immediate and significant increase in expenditures for the needs of the Armed Forces of Ukraine and, moreover, the search for additional sources of filling the state budget, i.e. changes in the state budgetary policy. The changes in the priorities of the relevant budget programs were analyzed in detail, and the problems of the military-political leadership in the implementation of budget programs and management decisions were identified.

It has been proved that the gained practical experience in changing approaches to providing the needs of the Armed Forces with financial resources during the legal regime of martial law will be useful and will contribute to the improvement of the organization of formation and distribution of defense expenditures of Ukraine in conditions of limited financial resources and the adoption of reasonable management decisions.

¹Стаття надійшла до редакції: 16.10.2023

Received: 16 October 2023

Purpose. *The changes in the budgetary policy of the state; rational redistribution of limited financial resources; search for new sources of filling the state budget in the conditions of repelling armed aggression of the Russian Federation (further Russian Federation) have been analyzed.*

Results. *The introduction of martial law in Ukraine on February 24, 2022, fundamentally changed the approach to ensuring the defense needs of our country and forced the state leadership to prioritize the budget and increase spending for the needs of the Ministry of Defense of Ukraine by eight times.*

Conclusions. *It should also be noted that the continuation of intensive hostilities will not reduce the expenditures for the needs of the Ministry of Defense of Ukraine. In particular, the planned expenditures of the budget of the Ministry of Defense of Ukraine for the beginning of 2023 were lower by 23% in comparison with the actual expenditures of 2022. However, defense priorities force the government to revise them in the direction of real growth. Thus, in March-June of the current year the planned expenditures for the needs of the Ministry of Defense of Ukraine were increased by UAH 374.5 billion or by 43.6% of the originally planned expenditures for 2023. If additional financial resources are received, the budget for the needs of the Ministry of Defense of Ukraine can be again revised and increased (by about 19.6%). Thus, it can be concluded that the process of allocating budget funds for defense needs has acquired important features: short-term, low predictability and has become more dynamic.*

Keywords: *state budget; reserve fund; budget of the Ministry of Defense of Ukraine; budget program; expenditures; legal regime of martial law in Ukraine.*

JEL Classification: H56; E63.

Постановка проблеми. Війна - соціально-політичне явище, що являє собою одну з форм розв'язування засобами збройного насильства суспільно-політичних, економічних, ідеологічних, національних, територіальних, релігійних та інших суперечностей між державами, народами, націями, класами, соціальними групами та є продовженням політики насильницькими засобами та пов'язана зі зміною відносин між суб'єктами політики [1].

Воєнна безпека України відіграє важливу роль щодо захисту суверенітету і територіальної цілісності країни. Забезпечення обороноздатності здійснюється завдяки формуванню показників бюджету з метою забезпечення потреб оборони країни з урахуванням специфіки та досвіду військових конфліктів. Збройним Силам України (далі ЗС України) завдяки міжнародній матеріально-технічній допомозі та нарощенню бойових спроможностей вдалося зупинити агресора. Проте залишається актуальним питання забезпечення обороноздатності України в умовах обмеженості фінансових ресурсів.

Аналіз останніх досліджень та публікацій.

Питання видатків державного бюджету досліджували різні вчені, деякі з них: С. Бей звертає увагу на те, що видатки на національну безпеку і оборону під час здійснення заходів правового режиму воєнного стану повинні бути на першому місці [4]; Л. Маршук, Д.О. Мовчан, О.О. Покойовий вважають, що без міжнародної підтримки в Україні будуть не тільки скорочені видатки, але й буде поставлено під загрозу фінансування оборони держави загалом [5]; В. Туз, О. А. Маслій вважають, що пріоритетним напрямом видатків державного бюджету України з початку повномасштабної війни є витрати на оборону України [6]; Г. Мельничук акцентує увагу на те, що нині актуальним для України є забезпечення трансформації бюджету відповідно до вкрай складних військових реалій – повномасштабної війни з російським агресором, де загострюється проблема фінансового забезпечення реалізації державою військової функції, направленої на збереження

територіальної цілісності, незалежності та суверенності України в умовах часткового припинення діяльності та обмеження економічної активності суб'єктів господарювання [7]; Н. Денисенко наголошує, що існує три основних джерела фінансування військових витрат: друкування грошей, збільшення податків і запозичення та на те, що запозичення як джерело фінансування в короткостроковій перспективі є менш шкідливим для економіки, ніж інші форми військового фінансування [8]; М. Гончаренко надає особливого значення бюджетної політики в умовах війни ефективності та гнучкості, яка є складовою фінансової політики держави й важливим інструментом впливу органів державної влади та місцевого самоврядування на валовий внутрішній продукт для досягнення конкретних цілей стабілізації та розвитку економіки держави [9]; П. Латковський в своїй роботі зазначає, що фінансова політика має відповідати інтересам усіх суб'єктів фінансових відносин і саме цей аспект є сьогодні найважливішим тому, що стратегія і тактика фінансової політики повинні бути взаємопов'язані [10]; Л. Омельчук, Ю.Л. Пиріжок звертають увагу на посиленні державного регулювання, спрямованого на системне забезпечення надходжень до бюджету за рахунок власної податкової бази [11]; І. Марко зазначає, що рівень забезпечення потреб ЗС України залежить від економічних можливостей держави [2].

Вивчивши погляди вище зазначених вчених, можемо зробити висновок, що виділення необхідного фінансового ресурсу на сектор безпеки і оборони, з метою набуття нових спроможностей для захисту суверенітету, територіальної цілісності та недоторканості держави, особливо під час дії воєнного стану та в умовах російсько-української війни, є першочерговим завданням уряду.

Формулювання цілей дослідження. Метою статті є аналіз змін бюджетної політики держави, раціонального перерозподілу обмежених фінансових ресурсів, пошуку нових джерел наповнення

державного бюджету в умовах відсічі збройної агресії російської федерації (далі рф).

Основні результати дослідження. До 24 лютого 2022 року розподіл бюджетних асигнувань здійснювався розпорядникам бюджетних коштів відповідно до задекларованих в Бюджетному кодексі України єдиних принципів і правил, згідно яких регулюються відносини, що виникають у процесі складання, розгляду, затвердження та виконання бюджету.

У зв'язку з військовою агресією рф, на підставі пропозиції Ради національної безпеки і оборони України, відповідно до пункту 20 частини першої статті 106 Конституції України, Закону України "Про правовий режим воєнного стану" забезпечення належного фінансування сектору безпеки і оборони є одним із першочергових завдань уряду [12].

В умовах війни безумовним пріоритетом для народу, уряду та вищого політично-військового керівництва стало завдання відбиття збройної агресії рф. Для виконання цього завдання були вжиті такі заходи як: введення воєнного стану в Україні, загальна мобілізація, збільшення чисельності Збройних сил України (ЗСУ), розширення і пошук

нових джерел та каналів їх постачання, в тому числі військової техніки та озброєння. Всі ці необхідні заходи об'єктивно потребували зміни бюджетної політики в напрямку збільшення видатків на потреби сил оборони, насамперед на ЗСУ.

Видатки державного бюджету на потреби Міністерства оборони (МО) України за 2022 рік склали 989,5 млрд грн (32,5% від загальних видатків державного бюджету України – 3 037,0 млрд грн) [19].

Законом України "Про Державний бюджет України на 2023 рік" (із змінами, внесеними згідно із Законами № 2992-IX від 21.03.2023 та № 3166-IX від 29.06.2023) для потреб МО України передбачено 1 232,4 млрд грн (40,1% від загальних видатків державного бюджету України – 3 075,9 млрд грн) [22].

Проектом Закону України "Про Державний бюджет України на 2024 рік" від 15.09.2023 № 10000, для потреб МО України передбачено 1 164,0 млрд грн (35,2% від загальних видатків державного бюджету України – 3 308,9 млрд грн) [23].

Фактичні видатки державного бюджету України на потреби МО України за 2022 рік та сім місяців 2023 року відображено в табл. 1.

Таблиця 1 Фактичні видатки державного бюджету України на потреби МО України (2022 - 2023 рр.)

Період	Початковий річний план, млрд грн	Уточнений річний план, млрд грн	Виконано за період, млрд грн
2022 рік			
січень	133,5	133,5	5,6
січень-лютий	133,5	149,7	12,5
січень-березень	217,1	241,2	74,7
січень-квітень	217,1	292,8	136,0
січень-травень	217,1	412,4	223,7
січень-червень	383,2	580,1	319,3
січень-липень	383,2	582,5	402,0
січень-серпень	624,4	835,1	516,0
січень-вересень	624,4	883,5	682,4
січень-жовтень	989,5	1 251,6	793,3
січень-листопад	989,5	1 282,2	934,5
січень-грудень	989,5	1 330,0	1 113,3
2023 рік			
січень-січень	857,9	862,3	111,3
січень-лютий	857,9	879,7	237,5
січень-березень	857,9	943,0	398,8
січень-квітень	1 230,4	1 366,3	554,4
січень-травень	1 230,4	1 439,8	737,5
січень-червень	1 230,4	1 528,9	930,9
січень-липень	1 232,4	1 554,8	1 071,1

Джерело: сформовано на підставі [3]

Аналіз фактичних видатків державного бюджету України на потреби МО України відображених у табл. 1 засвідчує, що фактичні видатки за сім місяців 2023 року (1 071,1 млрд грн) майже досягли фактичних видатків за 2022 рік (1 113,3 млрд грн) та склали 96,2% від фактичних видатків попереднього року.

Враховуючи показники фактичних видатків за сім місяців 2023 року ми можемо орієнтовно визначити середньомісячну потребу у фінансових ресурсах для МО України:

$$1\,071,1 / 7 = 153,01 \text{ млрд грн.}$$

Це дасть змогу визначити орієнтовну потребу до кінця року:

$$153,01 * 5 = 765,1 \text{ млрд грн;}$$

що в свою чергу може скласти фактичні видатки за 2023 рік

$$1\,071,1 + 765,1 = 1\,836,2 \text{ млрд грн.};$$

та перевищити фактичні видатки 2022 року

$$1\,836,2 - 1\,113,3 = 722,9 \text{ млрд грн.}$$

Таким чином можемо зробити висновок, що фактичні видатки у 2023 році можуть перевищити попередній рік для потреб Міністерства оборони України на 722,9 млрд грн (64,9%) та скласти 1 836,2 млрд грн (59,7% від загальних видатків державного бюджету України у 2023 році – 3 075,9 млрд грн).

Посилення та продовження інтенсивності бойових дій в Україні з початком повномасштабного вторгнення агресора в Україну в лютому 2022 року викликало необхідність пріоритизації бюджетної політики. Основні зміни бюджетної політики стосувалися різкого зростання витрат на задоволення потреб МО України.

Відбиття збройної агресії РФ вимагало нарощувань спроможностей сил оборони, необхідних для захисту України, що призвело до суттєвих змін у розподілі бюджетних асигнувань. З перших днів війни одним з

пріоритетних напрямків стало забезпечення заходів МО України за такими бюджетними програмами:

2101010 – “Керівництво та військове управління у сфері оборони”;

2101020 – “Забезпечення діяльності Збройних Сил України, підготовка кадрів і військ, медичне забезпечення особового складу, ветеранів військової служби та членів їхніх сімей, ветеранів війни”;

2101150 – “Розвиток, закупівля, модернізація та ремонт озброєння, військової техніки, засобів та обладнання”;

2101190 - “Будівництво (придбання) житла для військовослужбовців Збройних Сил України”;

2101210 – “Утилізація боєприпасів, рідинних компонентів ракетного палива, озброєння, військової техніки та іншого військового майна, забезпечення живучості та вибухопожежобезпеки арсеналів, баз і складів Збройних Сил України”;

2101450 – “Видатки для Міністерства оборони України на реалізацію заходів щодо підвищення обороноздатності і безпеки держави”;

2105010 – “Забезпечення діяльності Державної спеціальної служби транспорту”.

Аналізуючи показники державного бюджету України 2022 та 2023 років на потреби МО України, констатуємо ряд змін до суттєвого збільшення фінансування (табл. 2).

В умовах розвитку української державності, з метою забезпечення безпеки і оборони України, військово-політичне керівництво вживає заходи, щодо наповнення державного бюджету та раціонального розподілу обмежених фінансових ресурсів між силами оборони і іншими учасниками бюджетного процесу.

Таблиця 2 Аналіз бюджетних асигнувань на потреби МО України у 2022 та 2023 роках

№ з/п	Керівний документ	Зміст документа	Загальна сума видатків, передбачених у Державному бюджеті на потреби МОУ з урахуванням змін, млрд грн	Додаткове виділення коштів на потреби МОУ з Резервного фонду, млрд грн
2022 рік				
1.	<u>10.12.2021</u> - Закон України про Державний бюджет на 2022 рік.	Передбачено видатки на потреби Міністерства оборони України на 2022 рік у сумі 133,5 млрд грн.	133,5	
2.	<u>23.02.2022</u> - Закон України про зміни до Закону України про державний бюджет України на 2022 рік № 2099-IX від 23.02.2022.	Збільшено видатки за бюджетною програмою 2101450 на 16 040,8 тис грн	149,5	

3.	<u>08.03.2022</u> - Постанова КМУ № 231 від 08.03.2022 про додаткове виділення коштів з резервного фонду.	За бюджетною програмою 2101150 - 70 000 тис грн		0,07
4.	<u>11.03.2022</u> - Розпорядження КМУ № 211-р від 11.03.2022 про додаткове виділення коштів з резервного фонду.	За бюджетною програмою 2101020 - 3 926 284,9 тис грн		3,9
5.	<u>15.03.2022</u> - Закон України про зміни до Закону України про державний бюджет України на 2022 рік № 2135-IX від 15.03.2022.	За бюджетною програмою 2101150 - 96 003,2 тис грн	217,1	
6.	<u>21.03.2022</u> - Розпорядження КМУ № 234-р від 21.03.2022 про додаткове виділення коштів з резервного фонду.	За бюджетною програмою 2101150 - 10 000 000 тис грн		10,0
7.	<u>05.04.2022</u> - Розпорядження КМУ № 270-р від 05.04.2022 про додаткове виділення коштів з резервного фонду.	За бюджетною програмою 2101020 - 6 487 174 тис грн; за бюджетною програмою 2101150 - 26 322 284,8 тис грн		32,8
8.	<u>19.04.2022</u> - Розпорядження КМУ № 297-р від 19.04.2022 про додаткове виділення коштів з резервного фонду.	За бюджетною програмою 2101020 - 10 905 000 тис грн; за бюджетною програмою 2101150 - 5 000 000 тис грн; за бюджетною програмою 2105010 - 45 000 тис грн.		15,9
9.	<u>29.04.2022</u> - Розпорядження КМУ № 318-р від 29.04.2022 про додаткове виділення коштів з резервного фонду.	За бюджетною програмою 2101020 – 79 646 057,3 тис грн; за бюджетною програмою 2101150 – 36 710 925,9 тис грн; за бюджетною програмою 2105010 – 1 608 631,4 тис грн		117,9
10.	<u>13.05.2022</u> - Розпорядження КМУ № 389-р від 13.05.2022 про додаткове виділення коштів з резервного фонду.	Перерозподіл бюджетних асигнувань - на розвідувальну діяльність у сфері оборони		-1,2
11.	<u>31.05.2022</u> - Закон України про зміни до Закону України про державний бюджет України на 2022 рік № 2280-IX від 31.05.2022.	За бюджетною програмою 2101020 - 202 376,8 тис грн; за бюджетною програмою 2101150 - 158 194,8 тис грн; за бюджетною програмою 2105010 - 2 763,4 тис грн	383,2	
12.	<u>15.08.2022</u> - Закон України про зміни до Закону України про державний бюджет України на 2022 рік № 2517-IX від 15.08.2022.	За бюджетною програмою 2101020 - 396 319,6 тис грн; за бюджетною програмою 2101150 - 202 324,5 тис грн; за бюджетною програмою 2105010 - 5 853,5 тис грн	624,3	
13.	<u>30.08.2022</u> - Закон України про зміни до Закону України про державний бюджет України на 2022 рік № 2549-IX від 30.08.2022.	За бюджетною програмою 5961060 на видатки Головного управління розвідки Міністерства оборони України - 2 587,4 тис грн	10,2	
14.	<u>18.10.2022</u> - Закон України про зміни до Закону України про державний бюджет України на 2022 рік № 2675-IX від 18.10.2022.	За бюджетною програмою 2101010 - 513,6 тис грн; за бюджетною програмою 2101020 - 664 508,9 тис грн; за бюджетною програмою 2101150 - 294 798,2 тис грн; за бюджетною програмою 2101210 - 2 190,7 тис грн; за бюджетною програмою 2105010 - 10 249,7 тис грн.	989,5	

2023 рік				
1.	<u>03.11.2022</u> - Закон України про Державний бюджет на 2023 рік.	Видатки на потреби Міністерства оборони України на 2023 рік: за бюджетною програмою 2101010 – 522,8 млн грн; за бюджетною програмою 2101020 - 494 190,7 млн грн; за бюджетною програмою 2101150 – 355 135,9 млн грн; за бюджетною програмою 2101190 – 136,2 млн грн; за бюджетною програмою 2101210 – 9,3 млн грн; за бюджетною програмою 2105010 – 7 935,2 млн грн.	857,9	
2.	<u>21.03.2023</u> - Закон України про зміни до Закону України про державний бюджет України на 2023 рік № 2992-IX від 21.03.2023.	За бюджетною програмою 2101010 – 606,2 млн грн; за бюджетною програмою 2101020 - 860 758,3 млн грн; за бюджетною програмою 2105010 – 13 746,4 млн грн.	1 230,4	
3.	<u>29.06.2023</u> - Закон України про зміни до Закону України про державний бюджет України на 2023 рік № 3166-IX від 29.06.2023.	За бюджетною програмою 2101150 – 357 135,9 млн грн.	1 232,4	

Джерело: сформовано за даними [3; 13]

Принципового значення в таких умовах набуває підхід до формування і розподілу видатків на оборону, зокрема його актуалізація нових реалій

функціонування країни в умовах правового режиму воєнного стану. Обсяги оборонних видатків за бюджетними програмами відображено в табл. 3.

Таблиця 3 Оборонні видатки за бюджетними програмами, (млрд грн / %)

Бюджетні програми	2018 рік		2019 рік		2020 рік		2021 рік		2022 рік		2023 рік	
	Сума млрд грн	%	Сума млрд грн	%	Сума млрд грн	%	Сума млрд грн	%	Сума млрд грн	%	Сума млрд грн	%
2101010 - Керівництво та військове управління у сфері оборони	0,49	0,5	0,66	0,63	0,47	0,42	0,40	0,36	0,52	0,06	0,6	0,04
2101020 - Забезпечення діяльності Збройних Сил України, підготовка кадрів і військ, медичне забезпечення особового складу, ветеранів військової служби та членів їхніх сімей, ветеранів війни	60,79	64,0	82,31	78,0	89,0	74,1	94,61	75,1	857,53	77,0	894,7	57,5
2101150 - Розвиток, закупівля, модернізація та ремонт озброєння, військової техніки, засобів та обладнання	18,42	19,4	19,20	18,2	25,60	21,3	26,40	20,9	242,14	21,7	644,9	41,5
2101190 - Будівництво (придбання) житла для військовослужбовців Збройних Сил України	1,01	1,1	0,88	0,82	1,12	0,95	0,72	0,59	0,05	0,04	0,2	0,01

2101210 - Утилізація боєприпасів, рідинних компонентів ракетного палива, озброєння, військової техніки та іншого військового майна, забезпечення живучості та вибухопожежобезпеки арсеналів, баз і складів Збройних Сил України	0,53	0,5	1,54	1,45	2,50	2,1	2,51	1,99	0,02	0,03	0,07	0,00 1
Інше:	14,16	14,5	0,95	0,9	1,34	1,13	1,31	1,06	13,06	1,17	14,3	0,9
Всього бюджет МО України:	94,95	100	105,54	100	120,03	100	125,95	100	1 113,3	100	1554,8	100

Джерело: сформовано з використанням [3]

Аналіз таблиці 3, дозволяє констатувати зміни в розподілі видатків для МО України, як в мирний час, так і в умовах правового режиму воєнного стану, за наступними бюджетними програмами: 2101020 - "Забезпечення діяльності Збройних Сил України, підготовка кадрів і військ, медичне забезпечення особового складу, ветеранів військової служби та членів їхніх сімей, ветеранів війни"; 2101150 - "Розвиток, закупівля, модернізація та ремонт озброєння, військової техніки, засобів та

обладнання"; 2101010 - "Керівництво та військове управління у сфері оборони"; 2101190 - "Будівництво (придбання) житла для військовослужбовців Збройних Сил України"; 2101210 - "Утилізація боєприпасів, рідинних компонентів ракетного палива, озброєння, військової техніки та іншого військового майна, забезпечення живучості та вибухопожежобезпеки арсеналів, баз і складів Збройних Сил України" (див. рис. 1 – 5).

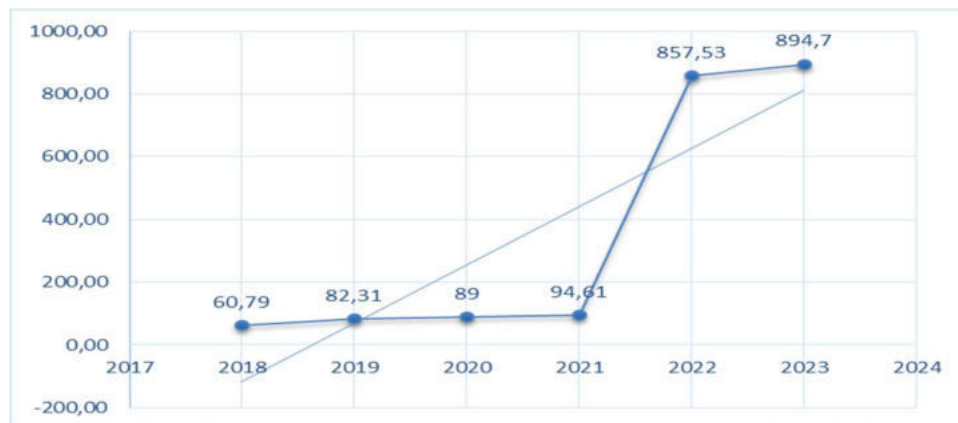

Рисунок 1 – Динаміка оборонних видатків за бюджетною програмою 2101020

Джерело: побудовано з використанням [3]

Збільшення видатків відбулося у зв'язку з виконанням:

Указу Президента України від 24.02.2022 № 69 "Про загальну мобілізацію", згідно якого було збільшено чисельність особового складу Збройних Сил України [20];

Постанови Кабінету Міністрів України від 28.02.2022 № 168, яка регламентує "Питання деяких виплат військовослужбовцям, особам рядового і начальницького складу, поліцейським та їх сім'ям під час дії воєнного стану", та передбачає виплату додаткової грошової винагороди військовослужбовцям на період дії правового режиму воєнного стану [17];

Наказу Міністерства оборони України від 25.01.2023 № 44 "Про внесення Змін до Порядку виплати грошового забезпечення військовослужбовцям Збройних Сил України та деяким іншим особам", який визначає порядок виплати додаткової винагороди на період дії воєнного стану[16].

Нагадаємо, що на початку повномасштабного вторгнення для військових встановили додаткові до грошового забезпечення виплати 30 000 гривень і 100 000 гривень. 30 тисяч отримували всі військові включно зі строковиками, а 100 000 – ті, хто безпосередньо в зоні бойових дій.

У березні українські військовослужбовці почали отримувати грошове забезпечення за новою системою: гарантовані виплати 30 000 гривень, залишили для визначених районів виконання бойових

розпоряджень, а 100 000 гривень – для тих військовослужбовців, хто безпосередньо бере участь у бойових діях на окупованій території або на території росії. [18].

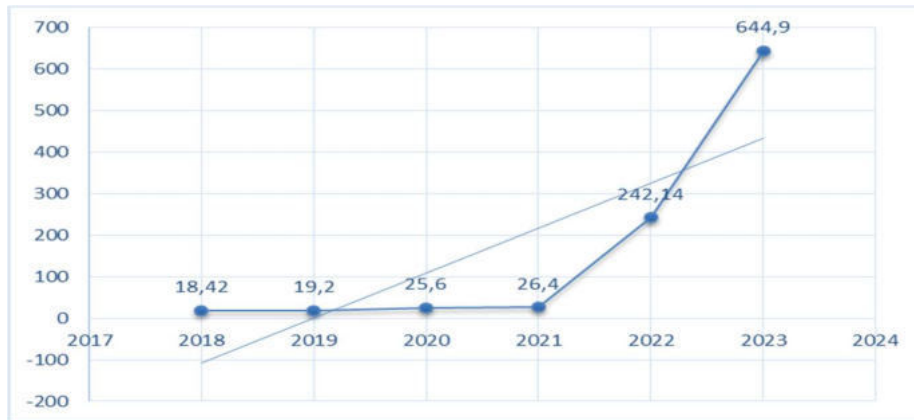

Рисунок 2 – Динаміка змін оборонних витратів за бюджетною програмою 2101150

Джерело: побудовано з використанням [3]

Збільшення витратів відбулося у зв'язку із підвищенням військово-технічного рівня парку озброєння, військової та спеціальної техніки ЗСУ, так як з 24 лютого 2022 року було взято на озброєння та допущено до експлуатації понад дві сотні зразків нового озброєння та військової техніки, таких, як:

- ручні протитанкові гранатомети RGW-90;
- 155-мм самохідні гаубиці: Zuzana 2 ;
- гелікоптери: Мі-8, Мі-17;
- багатоцільові та ударні БПЛА;
- баражуючі боеприпаси;

- артилерія: системи M142 та M270, ОТРК та ракетні системи;
- танки: Challenger 2, Leopard 2, T-72, T-55;
- бронетехніка: БМП-1, 1A3 Marder;
- протитанкова зброя: AT4, M72 LAW, RGW 90 Matador;
- ракетна зброя та боеприпаси: 155-мм артилерійський постріл;
- катери і безпілотні плавзасоби;
- та багато іншого [15], що потребує значних витрат на його утримання.

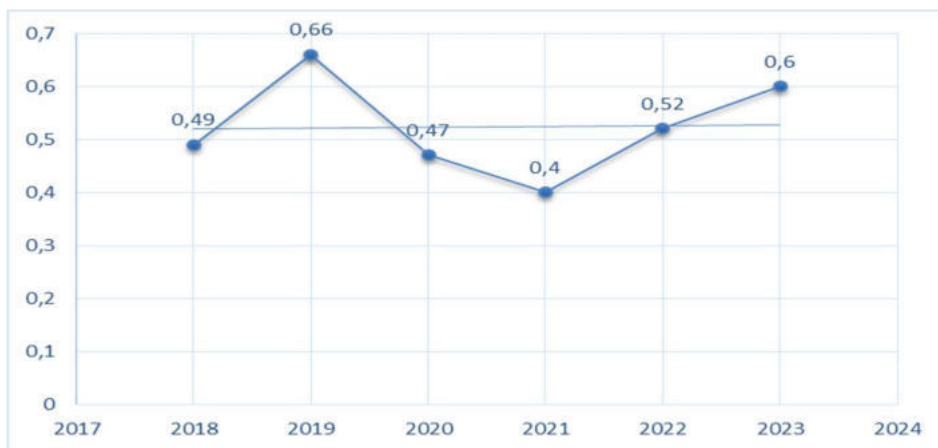

Рисунок 3 – Динаміка змін оборонних витратів за бюджетною програмою 2101010

Джерело: побудовано з використанням [3]

Збільшення витратів відбулось, у зв'язку із збільшенням потреби у здійсненні заходів військово-

політичного керівництва ЗСУ та вирішення питань національної безпеки у військовій сфері.

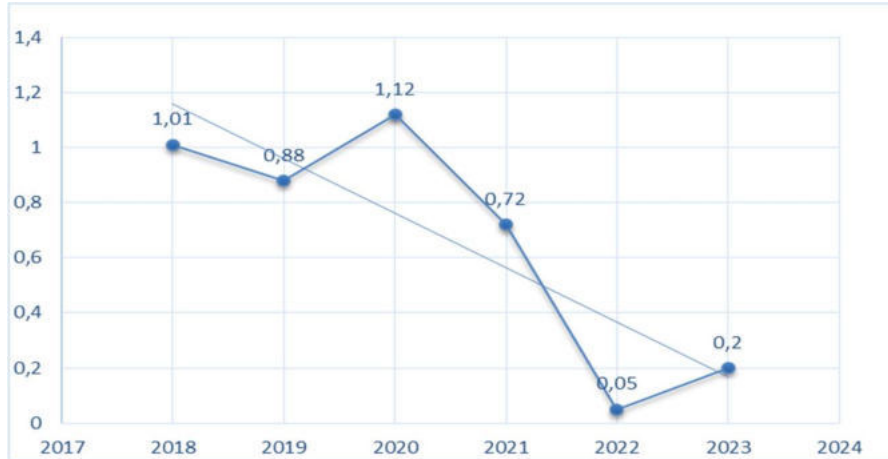

Рисунок 4 – Динаміка змін оборонних витратів за бюджетною програмою 2101190

Джерело: побудовано з використанням [3]

Зменшення витратів відбулось у зв'язку із визначенням нових пріоритетів у забезпеченні потреб оборони.

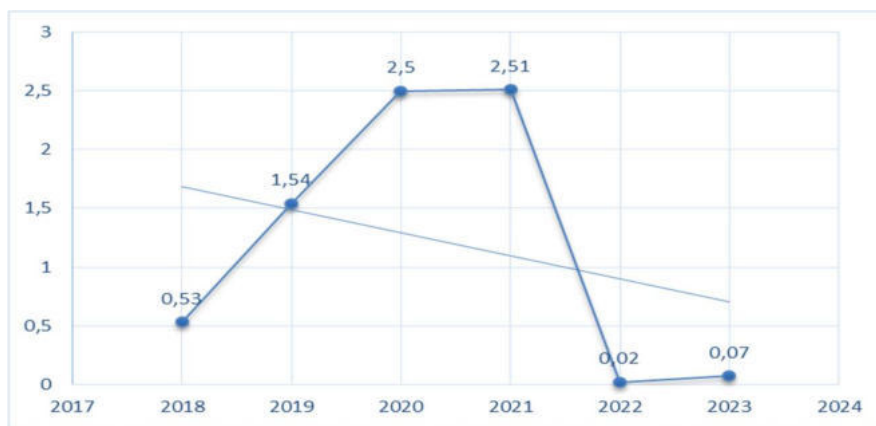

Рисунок 5 – Динаміка змін оборонних витратів за бюджетною програмою 2101210

Джерело: побудовано з використанням [3]

Зміни за даною бюджетною програмою відбулися в сторону суттєвого зменшення витратів у зв'язку пріоритетизацією бюджетних витратів, з метою забезпечення першочергових потреб оборони.

Відповідно, пріоритетними напрямками оборонного бюджету в умовах правового режиму воєнного стану в Україні, є витрати на:

- забезпечення діяльності Збройних Сил України, підготовку кадрів і військ, медичне забезпечення особового складу, ветеранів військової служби та членів їхніх сімей, ветеранів війни;
- розвиток, закупівлю, модернізацію та ремонт озброєння, військової техніки, засобів та обладнання.

Повномасштабна збройна агресія РФ проти України та незламна стійкість Збройних Сил України у її відбитті, безсумнівно кардинально змінили світосприйняття більшості держав світу, а особливо партнерів та союзників України в цій війні. Починаючи з 2022 року РФ стала загрожувати не тільки існуванню

України, як незалежної та суверенної держави, але і деяким іншим країнам Європи, що підвищило вірогідність розростання конфлікту до масштабів європейського континенту. Зростаючі загрози в сфері безпеки спонукали, в першу чергу, країн-членів Євросоюзу та НАТО до перегляду зовнішньополітичних, зовнішньо-економічних, воєнно-політичних пріоритетів.

Суттєву підтримку у вирішенні завдань оборони України надають країни-партнери, які взяли на себе зобов'язання стосовно фінансової і матеріально-технічної допомоги, в тому числі у постачанні необхідного озброєння, військової техніки, боєприпасів та покриття витрат на підготовку українських військовослужбовців.

Зокрема рейтинг допомоги від країн-партнерів Україні, що офіційно підтверджені посольствами країн або офіційними особами на кінець 2022 року склав \$34,97 млрд (табл. 4).

Таблиця 4 Рейтинг допомоги від країн-партнерів Україні

№ п/п	Країна	Розмір допомоги млрд. \$ США
1	США	17,5
2	Велика Британія	3,3
3	Японія	3,0
4	Чехія, Південна Корея, США	3,0
5	Європейський Союз	2,58
6	Німеччина	2,58
7	Польща	1,75
8	Латвія	0,30
9	Австралія	0,28
10	Естонія	0,26
11	Норвегія	0,20
12	Литва	0,12
13	Фінляндія	0,10

Джерело: [14]

Висновки. Минулий 2022, поточний 2023 та ймовірно 2024 бюджетні роки ввійдуть в історію як "оборонні бюджети" України, так як близько 40% загальних видатків державного бюджету спрямовано на потреби МО України (для порівняння, у 2021 році вони склали 8,4% [21]).

Також відзначимо, що продовження інтенсивних бойових дій не зменшить видатки для потреб МО України. Зокрема планові видатки бюджету МО України на початок 2023 року були нижчі на 23% порівняно з фактичними видатками 2022 року. Проте пріоритети оборони змушують уряд їх переглядати в сторону реального збільшення. Так, протягом березня-червня 2023 року планові видатки для потреб МО України збільшено на 374,5 млрд грн, або на

43,6% від початкових планових видатків на 2023 рік. У разі надходження додаткових фінансових ресурсів, бюджет для потреб МО України може бути знову переглянутий та збільшений (орієнтовно на 19,6%). Таким чином, це дає підстави відзначити, що процес виділення бюджетних асигнувань для потреб оборони набув важливих ознак: короткочасність, низька прогнозованість і став більш динамічним.

Крім того, введення воєнного стану в Україні 24 лютого 2022 року, докорінно змінило підхід до забезпечення потреб оборони нашої країни і змусило керівництво держави здійснити пріоритезацію бюджету та збільшити видатки для потреб МО України в вісім разів.

Література:

1. Пилявець Р. І. Війна. Енциклопедія Сучасної України / Редкол. : І. М. Дзюба, А. І. Жуковський, М. Г. Железняк [та ін.] ; НАН України, НТШ. К. : Інститут енциклопедичних досліджень НАН України, 2005. URL: <https://esu.com.ua/article-34448>.
2. Марко І. Аналіз понять "спроможність", "можливість" і "здатність" та пропозиції щодо їх застосування у документах сектору безпеки і оборони України. *Social development & Security*. 2018. Vol. 5, Iss. 3. С. 76–86. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/socdevsec_2018_5_3_10.
3. Міністерство фінансів України. Офіційний веб-сайт. 2023. URL: <https://index.minfin.com.ua/>
4. Бей С. О. Здійснення бюджетного процесу в Україні під час війни. *International scientific journal «Grail of Science»*. 2022. № 18-19. С. 42-43.
5. Маршук Л.М., Мовчан Д.О., Покойовий О.О. Особливості фінансової системи в умовах воєнного стану. *Економіка та суспільство*. 2022. Вип. 37. URL: <http://economyandsociety.in.ua/index.php/journal/article/view/1228/1183>.
6. Туз В.Ю. Маслій О.А. Витрати державного бюджету України на оборону у воєнний час. Сталий розвиток: виклики та загрози в умовах воєнного стану : матеріали Міжнар. наук.-практ. Інтернет-конф., 09 черв. 2022 р. Полтава : НУПП, 2022. С. 167-169. URL: <https://reposit.nupp.edu.ua/handle/PolNTU/10736>.
7. Мельничук Г. Фіскальні виклики дохідної та видаткової частин бюджету України в період війни. *Фінанси, економіка, право vs війна : збірник тез Міжнародного конгресу (м. Ірпінь, 27 квітня 2022 р.)*. Ірпінь : Державний податковий університет, 2022. С.671-675.
8. Денисенко Н. Проблемні питання функціонування державних фінансів в період війни. *Сучасні проблеми Архітектури та Містобудування*. 2022. (64). С. 41–52. <https://doi.org/10.32347/2077-3455.2022.64.41-52>.
9. Гончаренко М.В. Реалізація принципу гнучкості бюджетної політики в умовах воєнного стану. *Публічне управління XXI століття: в умовах гібридних загроз : зб. наук. матер. XXII Міжнар. наук. конгресу*. Х. : ННІ "Інститут державного управління" Харківського національного університету імені В.Н. Каразіна, 2022. С. 157-160.
10. Латковський П.П. Фінансова політика в умовах військового стану. *Аналітично-порівняльне правознавство*. 2022. № 1. С. 223-227. DOI: <https://doi.org/10.24144/2788-6018.2022.01.42>.
11. Омельчук Л.В., Пиріжок Ю.Л. Державне регулювання фінансової безпеки в умовах воєнного стану. Становлення та розвиток місцевого самоврядування в Україні. *Збірник тез XI Всеукраїнської науково-практичної конференції «Становлення та*

- розвиток місцевого самоврядування в Україні» (м. Хмельницький, 7 грудня 2022 року). Хмельницький : Хмельницький університет управління та права імені Леоніда Юзькова, 2022. С. 93-96.*
12. Про введення воєнного стану в Україні: Указ Президента України від 24.02.2022 № 64/2022; станом на 10.11.2023 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/64/2022#Text>.
 13. Верховна Рада України: офіційний вебсайт. 2023. URL: <https://zakon.rada.gov.ua>.
 14. Дикаленко М. Країни за розміром наданої Україні військової допомоги — рейтинг. 25.10.2022. URL: <https://thepage.ua/ua/economy/vijskova-dopomoga-ukrayini-vid-riznih-krayin-rejting>.
 15. Список постачання зброї та обладнання в Україну під час російського вторгнення. Вікіпедія. 2023. URL: <https://uk.wikipedia.org/wiki>.
 16. Про внесення Змін до Порядку виплати грошового забезпечення військовослужбовцям Збройних Сил України та деяким іншим особам: Наказ Міністерства оборони України від 25.01.2023 № 44; станом на 26.09.2023. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1705-23#Text>.
 17. Питання деяких виплат військовослужбовцям, особам рядового і начальницького складу, поліцейським та їх сім'ям під час дії воєнного стану: Постанова Кабінету Міністрів України від 28.02.2022 № 168; станом на 09.11.2023. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/168-2022-%D0%BF#Text>.
 18. Амеліна К. Виплати військовим. Скільки отримали по-новому і що робити, якщо бойові нараховано неправильно. *LB.ua. Дорослий погляд на світ*. 2023. URL: https://lb.ua/society/2023/04/05/550969_viplati_viyskovim_skilki.html.
 19. Про Державний бюджет України на 2022 рік: Закон України від 02.12.2021 № 1928-IX; станом на 31.03.2023. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1928-20#Text>.
 20. Про загальну мобілізацію: Указ Президента України від 24.02.2022 № 69. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/69/2022#Text>.
 21. Про Державний бюджет України на 2021 рік: Закон України від 15.12.2020 № 1082-IX; станом на 09.12.2021. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1082-20#Text>.
 22. Про Державний бюджет України на 2023 рік: Закон України від 03.11.2022 № 2710-IX; станом на 22.10.2023. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2710-20#Text>.
 23. Проект Закону України про Державний бюджет України на 2024 рік: Картка законопроекту від 15.09.2023 № 10000. URL: <https://itd.rada.gov.ua/billInfo/Bills/Card/42796>.

References:

1. Pyliavets, R. I. (2005). *Viina*. Entsyklopediia Suchasnoi Ukrainy. Instytut entsyklopedychnykh doslidzhen NAN Ukrainy. Retrieved from <https://esu.com.ua/article-34448> [in Ukrainian].
2. Marko, I. (2018). Analysis of the concepts of "capacity", "possibility" and "ability" and proposals for their application in the documents of the security and defense sector of Ukraine. *Social development & Security*. Vol. 5, Iss. 3. 76– 86. Retrieved from http://nbuv.gov.ua/UJRN/socdevsec_2018_5_3_10 [in Ukrainian].
3. Ministry of Finance of Ukraine (2023). *Official website*. Retrieved from <https://index.minfin.com.ua>. [in Ukrainian].
4. Bay, S. O. (2022). Implementation of the budget process in Ukraine during the war. *International scientific journal "Grail of Science"*. No. 18-19. P. 42-43.
5. Marshuk, L.M., Movchan, D.O. & Pokoiovyy, O.O. (2022). Peculiarities of the financial system under martial law. *Economy and society*, 37. Retrieved from <http://economyandsociety.in.ua/index.php/journal/article/view/1228/1183> [in Ukrainian].
6. Tuz, V.Y. & Masliy, O.A. (2022). Expenditures of the state budget of Ukraine on defense in wartime. *Materialy mizhnarodnoyi naukovo-praktychnoyi internet-konferentsiyi, Stalyy rozvytok: vyklyky ta zahrozy v umovakh voyennoho stanu* [Materials of the international scientific and practical Internet conference Sustainable Development: Challenges and Threats in Martial Law], Mizhnarodna naukovo-praktychna internet-konferentsiya [International scientific and practical Internet conference], Poltava: NUPP, 167 – 169. URL: <https://repository.nupp.edu.ua/handle/PolNTU/10736> [in Ukrainian].
7. Mel'nychuk, H. (2022) Fiscal challenges of the revenue and expenditure parts of the budget of Ukraine during the war. *Zbirnyk tez Mizhnarodnoho konhresu: Finansy, ekonomika, pravo vs viyna* [Collection of theses of the International Congress: Finance, economy, law and war], Mizhnarodnyy konhres [International Congress]. Irpin: State Tax University, 671 - 675 [in Ukrainian].
8. Denysenko, N. (2022). Problem issues of the functioning of public finances during the war. *Current Problems of Architecture and Urban Planning*, (64), 41–52. <https://doi.org/10.32347/2077-3455.2022.64.41-52>.
9. Honcharenko, M.V. (2022). Implementation of the principle of budget policy flexibility in the conditions of martial law. *Zbirnyk naukovykh materialiv XXII mizhnarodnoho naukovo konhresu* [Collection of scientific materials XXII international scientific congress], Mizhnarodnyy naukovy konhres [International Scientific Congress]. Kharkiv: University Consortium, 157 - 160 [in Ukrainian].
10. Latkovs'kyu, P.P. (2022). Financial policy under martial law. *Analitichno-porivnyal'ne pravoznavstvo*, 1, 223 – 227. DOI: <https://doi.org/10.24144/2788-6018.2022.01.42>. [in Ukrainian].
11. Omel'chuk, L.V. & Pyrizhok, Y.L. (2022). State regulation of financial security under martial law. *Zbirnyk tez XI vseukrayins'koyi naukovo-praktychnoyi konferentsiyi "Stanovlennya ta rozvytok mistsevoho samovryaduvannya v Ukrayini"* [Collection of theses of the 11th All-Ukrainian scientific and practical conference «Formation and development of local self-government in Ukraine»]. XI vseukrayins'ka naukovo-praktychna konferentsiya [all-Ukrainian scientific and practical conference]. Khmelnytskyi: University of Management and Law, 93 – 96 [in Ukrainian].
12. President of Ukraine. (2023). *On the introduction of martial law in Ukraine*. No. 64/2022. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/64/2022#Text> [in Ukrainian].
13. Verkhovna Rada of Ukraine. (2023). *Official website*. <https://zakon.rada.gov.ua> [in Ukrainian].
14. Dykalenko, M. (25.10.2022). *Countries by the amount of military aid provided to Ukraine — rating*. Retrieved from: <https://thepage.ua/ua/economy/vijskova-dopomoga-ukrayini-vid-riznih-krayin-rejting> [in Ukrainian].
15. Wikipedia. (2023). *List of supplies of weapons and equipment to Ukraine during the Russian invasion*. Retrieved from: <https://uk.wikipedia.org/wiki>.

16. Ministry of Defense of Ukraine (2023). *On Amendments to the Procedure for Paying Financial Support to Servicemen of the Armed Forces of Ukraine and Some Other Persons*. No. 44. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1705-23#Text> [in Ukrainian].
17. Cabinet of Ministers of Ukraine. (2023). *The issue of certain payments to military personnel, rank and file officers, police officers and their families during martial law*. No. 168. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/168-2022-%D0%BF#Text>. [in Ukrainian].
18. Amelina, K. (2023). *Payments to the military. How much was received in a new way and what to do if the combat was calculated incorrectly*. LB.ua. An adult view of the world. Retrieved from https://lb.ua/society/2023/04/05/550969_viplati_viyskovim_skilki.html [in Ukrainian].
19. Verkhovna Rada of Ukraine. (2023). *On the State Budget of Ukraine for 2022*. No. 1928-IX; URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1928-20#Text>. [in Ukrainian].
20. President of Ukraine. (2022). *On general mobilization*. No. 69. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/69/2022#Text>. [in Ukrainian].
21. Verkhovna Rada of Ukraine. (2021). *On the State Budget of Ukraine for 2021*. No. 1082-IX. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1082-20#Text>. [in Ukrainian].
22. Verkhovna Rada of Ukraine. (2022). *On the State Budget of Ukraine for 2023*. No. 2710-IX. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2710-20#Text>. [in Ukrainian].
23. Cabinet of Ministers of Ukraine. (2023). *Draft Law of Ukraine on the State Budget of Ukraine for 2024*. No. 10000. <https://itd.rada.gov.ua/billInfo/Bills/Card/42796>. [in Ukrainian].

Ця робота ліцензована Creative Commons Attribution 4.0 International License